

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

Esas Sayısı : 2025/102

Karar Sayısı : 2025/182

Karar Tarihi : 10/9/2025

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN: Ankara 18. Aile Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU: 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 140. maddesinin (4) numaralı fıkrasının Anayasa'nın 2., 5., 10. ve 36. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi talebidir.

OLAY: Mal rejiminin tasfiyesine dayalı katılma alacağı davasında itiraz konusu kuralın Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptali için başvurmuştur.

I. İPTALİ İSTENEN KANUN HÜKMÜ

Kanun'un itiraz konusu kuralın da yer aldığı 140. maddesi şöyledir:

“Ön inceleme duruşması

MADDE 140- (1) Hâkim, ön inceleme duruşmasında, dava şartları ve ilk itirazlar hakkında karar verebilmek için gerekli görürse tarafları dinler; daha sonra, tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit eder.

(2) Uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hâkim, tarafları sulh ve arabuluculuğun esasları, süreci ve hukuki sonuçları hakkında aydınlatarak sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder; bu konuda sonuç alınacağı kanaatine varırsa, bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin eder.

(3) Ön inceleme duruşmasının sonunda, tarafların sulh veya arabuluculuk faaliyetinden bir sonuç alıp almadıkları, sonuç alamadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu tutanakla tespit edilir. Bu tutanağın altı, duruşmada hazır bulunan taraflarca imzalanır. Tahkikat bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütülür.

(4) Ön inceleme tek duruşmada tamamlanır. Zorunlu olan hâllerde bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin edilir.

(5) (Değişik: 22/7/2020-7251/14 md.) 139 uncu madde uyarınca yapılan ihtara rağmen dilekçelerinde gösterdikleri belgeleri sunmayan veya belgelerin getirtilmesi için gerekli açıklamayı yapmayan tarafın bu delillere dayanmaktan vazgeçmiş sayılmasına karar verilir.”

II. İLK İNCELEME

1. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü hükümleri uyarınca Kadir ÖZKAYA, Hasan Tahsin GÖKCAN, Basri BAĞCI, Engin YILDIRIM, Rıdvan GÜLEÇ, Recai AKYEL, Yıldız SEFERİNOĞLU, Selahaddin MENTEŞ, İrfan FİDAN, Kenan YAŞAR, Yılmaz AKÇİL, Ömer ÇINAR ve Metin KIRATLI'nın katılımlarıyla 22/4/2025 tarihinde yapılan ilk inceleme toplantısında öncelikle başvurunun yöntemine uygunluğu sorunu görüşülmüştür.

2. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un "*Anayasaya aykırılığın mahkemelerce ileri sürülmesi*" başlıklı 40. maddesinde Anayasa Mahkemesine itiraz yoluyla yapılacak başvurularda izlenecek yöntem düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin (1) numaralı fıkrasında bir davaya bakmakta olan mahkemenin bu davada uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasa'ya aykırı görmesi hâlinde veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varması durumunda anılan fıkra da sayılan belgeleri dizi listesine bağlayarak Anayasa Mahkemesine göndereceği belirtilmiştir; fıkranın (a) bendinde "*İptali istenen kuralların Anayasanın hangi maddelerine aykırı olduklarını açıklayan gerekçeli başvuru kararının aslı*" Anayasa Mahkemesine gönderilecek belgeler arasında sayılmıştır. Maddenin (4) numaralı fıkrasında ise açık bir şekilde dayanaktan yoksun veya yöntemine uygun olmayan itiraz başvurularının Anayasa Mahkemesi tarafından esas incelemeye geçilmeksizin gerekçeleriyle reddedileceği hükme bağlanmıştır.

3. Anılan İçtüzük'ün 46. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (a) bendinde itiraz yoluna başvuran mahkemenin gerekçeli kararında Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen hükümlerin her birinin Anayasa'nın hangi maddelerine hangi nedenlerle aykırı olduğunun ayrı ayrı ve gerekçeleriyle birlikte açıkça gösterilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

4. İçtüzük'ün 49. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (b) bendinde de Anayasa Mahkemesince yapılan ilk incelemede başvuruda eksikliklerin bulunduğu tespit edilirse itiraz yoluna ilişkin işlerde esas incelemeye geçilmeksizin başvurunun reddine karar verileceği belirtilmiştir.

5. İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, 6100 sayılı Kanun'un 140. maddesinin (4) numaralı fıkrasının iptalini talep etmiştir. Anılan fıkranın birinci cümlesi ön inceleme aşamasının tek duruşmada tamamlanmasını, ikinci cümlesi ise zorunlu hâllerde ön inceleme duruşmasının bir defaya mahsus olmak üzere ertelenebileceğini öngörmektedir.

6. Yapılan incelemede gerekçeli başvuru kararında fıkranın birinci cümlesinin Anayasa'nın hangi maddelerine, hangi nedenlerle aykırı olduğunun ayrı ayrı ve gerekçeleriyle birlikte açıkça gösterilmediği anlaşılmaktadır. Bu itibarla anılan cümleye ilişkin başvurunun yöntemine uygun olmadığından reddi gerekir.

7. Açıklanan nedenle 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 140. maddesinin (4) numaralı fıkrasının;

A. Birinci cümlesinin iptaline karar verilmesi talebiyle yapılan itiraz başvurusunun 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 40. maddesinin (4) numaralı fıkrası gereğince yöntemine uygun olmadığından REDDİNE,

B. İkinci cümlesinin esasının incelenmesine,

OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

III. ESASIN İNCELENMESİ

8. Başvuru kararı ve ekleri, Raportör Elif ÇELİKDEMİR ANKİTÇİ tarafından hazırlanan işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu kanun hükmü, dayananlar ve ilgili görülen

Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A. Anlam ve Kapsam

9. 6100 sayılı Kanun'da yargılama usulü olarak öngörülen basit ve yazılı yargılama usulünde dava, dilekçeler aşamasıyla başlamakta olup ön inceleme aşamasıyla devam etmektedir. Ön inceleme aşaması yazılı yargılama usulüne tabi davalarda anılan Kanun'un 137 ilâ 142. maddeleri arasında, basit yargılama usulüne tabi davalarda ise 320. maddesinde düzenlenmiştir.

10. Kanun'un 137. maddesinin (1) numaralı fıkrasında ön incelemenin dilekçeler aşamasının tamamlanmasının ardından yapılacağı, mahkemenin ön incelemede dava şartlarını ve ilk itirazları inceleyeceği, uyumsuzluk konusunu belirleyeceği, gerekli görürse sulh veya arabuluculuğa ilişkin işlemlerin yapılacağı belirtilmiştir.

11. 138. maddeye göre yazılı yargılama usulüne tabi davalarda mahkeme, dava şartları ve ilk itirazlar hakkında dosya üzerinden karar verir; gerektiği takdirde kararını vermeden önce bu konuda tarafları ön inceleme duruşmasında dinleyebilir. Dolayısıyla dava şartları ve ilk itirazlar hakkında tarafların dinlenilip dinlenilmemesi hâkimin takdirindedir. Mahkemece dava şartları ve ilk itirazlar hakkında ilgili dosya üzerinden inceleme yapılarak karar verebilirse de ön inceleme aşamasındaki diğer usul işlemleri için duruşma açılması gerekmektedir (benzer yönde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2012/14-802, 2013/347, 13/3/2013).

12. 139. maddede mahkemenin dilekçelerin karşılıklı verilmesinden ve 137. ve 138. maddeler gereğince dava şartları ve ilk itirazlar hakkındaki incelemeyi tamamladıktan sonra ön inceleme için bir duruşma günü tespit ederek taraflara bildireceği öngörülmüştür. Ayrıca 139. maddede çıkarılacak davetiyede duruşma davetiyesine ve sonuçlarına ilişkin diğer hususlar ile tarafların sulh için gerekli hazırlığı yapmaları, duruşmaya sadece taraflardan birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği, davetiyenin tebliğinden itibaren iki haftalık kesin süre içinde tarafların dilekçelerinde gösterdikleri ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirtilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları, bu hususların verilen süre içinde yerine getirilmemesi hâlinde o delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılacaklarına karar verileceği hususlarının ihtar edileceği belirtilmiştir.

13. 140. maddenin (4) numaralı fıkrasının birinci cümlesinde ön incelemenin tek duruşmada tamamlanacağı belirtilmiştir. Anılan fıkranın itiraz konusu ikinci cümlesinde ise zorunlu olan hâllerde bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma gününün tayin edileceği hükme bağlanmıştır.

14. Kurala konu *zorunlu hâller* sayılmamakla birlikte bu hususta hâkime geniş bir takdir yetkisi verilmektedir. Tarafların veya vekillerinin haklı mazeretlerinin, mahkeme hâkiminden veya üçüncü kişilerden kaynaklanan sebeplerin zorunlu hâl kapsamında görülmesi mümkündür. Diğer yandan anılan maddenin (2) numaralı fıkrasında tarafların sulh veya arabuluculuk konusunda sonuç alınacağı kanaatine varılırsa bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma gününün tayin edileceği düzenlenmiştir. Bu itibarla kuralda yer alan

zorunlu hâller kavramının sulh veya arabuluculuğa ilişkin işlemler dışındaki durumlar olduğu anlaşılmaktadır.

15. Öte yandan 322. maddenin (1) numaralı fıkrası gereğince bu Kanun ve diğer kanunlarda basit yargılama usulü hakkında hüküm bulunmayan hâllerde, yazılı yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulanır. Basit yargılama usulüne tabi davalarda ön inceleme aşaması 320. maddenin (1) ve (2) numaralı fıkralarında düzenlenmiştir. Anılan maddenin (1) numaralı fıkrasında mahkemenin mümkün olan hâllerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karar vereceği düzenlenmiştir.

16. Maddenin (2) numaralı fıkrasında ise daha önce karar verilemeyen hâllerde mahkemenin ilk duruşmada dava şartları ve ilk itirazlarla hak düşürücü süre ve zaman aşımını hakkında tarafları dinleyeceği, daha sonra tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit edeceği, uyuşmazlık konularının tespitinden sonra hâkimin tarafları sulhe veya arabuluculuğa teşvik edeceği, tarafların sulh olup olmadıkları, sulh olmadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğunun tutanağa yazılacağı, tutanağın altının hazır bulunan taraflarca imzalanacağı ve tahkikatın bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütüleceği belirtilmiştir.

17. Basit yargılama usulüne tabi davalarda ön inceleme duruşmasının ertelenemeyeceğine ilişkin olarak Kanun'da hüküm bulunmamakla birlikte 320. maddenin (3) numaralı fıkrasında tüm yargılamanın ön inceleme duruşması hariç iki duruşmada tamamlanacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla 322. maddenin (1) numaralı fıkrası uyarınca yazılı yargılama usulüne ilişkin olan itiraz konusu kuralın basit yargılama usulüne tabi davalarda da uygulanmasına bir engel bulunmamakla birlikte basit yargılama usulüne ilişkin tahkikat aşamasının iki duruşmayla sınırlandığı anlaşılmaktadır.

B. İtirazın Gerekeşesi

18. Başvuru kararında özetle; teknik anlamda duruşma olmamasına rağmen uygulamada duruşma h lini alan  n incelemenin itiraz konusu kural kapsamında taraflardan birinin katılmadığı veya mazeret bildirdiği durumlarda duruşmanın ertelenmesi nedeniyle yargılamanın uzadığı, ön inceleme duruşmasının ertelenmesine sebep olan zorunlu hâller kapsamında görülen taraf avukatlarının başka dava duruşmalarının bulunması nedeniyle söz konusu aşamanın tamamlanamadığı, bu durumun duruşmada hazır olan taraf açısından hak kaybına neden olduğu belirtilerek kuralın Anayasa'nın 2., 5., 10. ve 36. maddelerine aykırı olduğu ileri s r lm ştir.

C. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

19. 6216 sayılı Kanun'un 43. maddesi uyarınca kural, ilgisi nedeniyle Anayasa'nın 141. ve 142. maddeleri yönünden de incelenmiştir.

20. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında "*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*" denilerek yargı organlarına davacı ve davalı olarak başvurabilme hakkı ve bunun doğal sonucu olarak da iddia, savunma ve adil yargılanma hakkı güvence altına alınmıştır.

21. Anayasa'nın anılan maddesinde güvenceye bağlanan adil yargılanma hakkının önemli unsurlarından biri de makul sürede yargılanma hakkıdır. Anayasa'nın 141. maddesinin dördüncü fıkrasında da *“Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.”* denilmek suretiyle davaların makul bir süre içinde bitirilmesi gerekliliği açıkça ifade edilmiştir. Bu hak gereğince devlet, yargılamaların gereksiz yere uzamasını engelleyecek etkin çareler oluşturmak zorundadır. Bu bağlamda hukuk sisteminin ve özellikle yargılama usulünün yargılamaların makul süre içinde bitirilmesini mümkün kılacak şekilde düzenlenmesi ile mahkemelerin nicelik ve nitelik bakımından yeterli miktarda insan kaynağı, araç ve gereçlerle donatılması makul sürede yargılanma ilkesinin bir gereğidir.

22. Hak arama özgürlüğü açısından devletin gerçekleştirmesi gereken pozitif yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu kapsamda devletin bir yargı teşkilatı kurması gerektiği gibi mahkemelerin bağımsızlığını ve tarafsızlığını, silahların eşitliği, çelişmeli yargılama, aleni yargılama gibi maddi gerçeğe ulaşmak için gerekli usule ilişkin güvenceleri, davaların makul bir sürede ve usul ekonomisini gözeterek sonuçlandırılmasını da sağlaması gerekir (AYM, E.2022/89, K.2022/129, 26/10/2022, § 24).

23. Anayasa'nın 142. maddesinde ise *“Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.”* hükmüne yer verilmiştir. Hukuk devletinde kanun koyucu, Anayasa'nın temel ilkelerine ve Anayasa'da öngörülen kurallara bağlı kalmak koşuluyla, yargılama usullerinin belirlenmesi konusunda takdir yetkisine sahiptir.

24. Davaların mümkün olan süratle sonuçlandırılmasını öngören Anayasa'nın 141. maddesi ile mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usullerinin kanunla düzenleneceğini öngören Anayasa'nın 142. maddesinin Anayasa'nın 36. maddesiyle güvence altına alınan hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkının kapsamının belirlenmesinde gözetilmesi gerektiği açıktır. Anayasa'nın tüm maddeleri aynı etki ve değerde olup aralarında bir üstünlük sıralaması bulunmadığından uygulamada bunlardan birine öncelik tanımak mümkün değildir. Bu nedenle Anayasa'da ye alan aynı konuya ilişkin farklı düzenlemelerin, bunların birlikte uygulanmasını sağlayacak şekilde yorumlanması gerekir.

25. Bu bağlamda hukuk sisteminin ve özellikle yargılama usulünün yargılamaların makul süre içinde bitirilmesini mümkün kılacak şekilde düzenlenmesi ve bu düzenlemelerde davaların nedensiz olarak uzamasına yol açacak usul kurallarına yer verilmemesi makul sürede yargılanma ilkesinin bir gereğidir. Ancak bu amaçla alınacak kanuni tedbirlerin yargılama sonucunda işin esasına yönelik olarak adil ve hakkaniyete uygun bir karar verilmesine engel oluşturmaması gerekir (AYM, E.2017/120, K.2018/33, 28/3/2018, § 20; E.2023/60, K.2023/176, 11/10/2023, § 18).

26. Ön inceleme aşamasıyla ilgili olarak 6100 sayılı Kanun'un genel gerekçesinde ifade edildiği üzere bu aşama, tahkikat aşamasından önce mahkemenin taraflar arasındaki uyuşmazlık noktalarını tespit etmek suretiyle tahkikatın sadece uyuşmazlığın ve uyuşmazlığa ilişkin delillerin incelendiği ve tartışıldığı bir aşama hâline getirilmesine; dosya için gerekli olan tüm delillerin toplanmasına, usule ilişkin dava şartları ve ilk itirazlar hakkında tahkikattan önce değerlendirme yapılmasına, tarafların sulh olmaları ya da alternatif uyuşmazlık çözüm yoluna başvurmalarına imkân tanımaktadır. Hukuk yargılamalarında ön inceleme, tahkikat aşamasının etkili ve düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlayan usuli bir

aşamadır. Söz konusu aşamada dava şartları ve ilk itirazlar değerlendirilerek yargılama sonuçlandırılabilceğı gibi tarafların sulh veya arabuluculuk yoluyla da uyuşmazlığı sona erdirmeleri mümkün olabilecektir.

27. Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda ön inceleme duruşmasında taraflara gönderilecek davetiyede duruşmaya sadece taraflardan birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceğı açıkça diğer tarafa bildirilecektir. Dolayısıyla ön inceleme duruşmasına taraflardan birinin mazeretsiz katılmaması hâlinde duruşmaya devam edilebileceğı ve yargılamanın bu sebeple uzamayacağı açıktır. Tarafların mazeret göstermesi veya taraflardan kaynaklanmayan farklı nedenlerin zorunlu hâl kapsamında kalıp kalmayacağı mahkeme tarafından değerlendirilecektir. Sonuç olarak ön inceleme aşamasında dava ve ilk itirazlar hususunda tarafların dinlenip dinlenilmemesi veya ön incelemenin tek duruşmada tamamlanıp tamamlanmaması hâkimin takdirine bırakılmıştır. Söz konusu takdirin makul sürede yargılanma hakkını etkileyecek biçimde kullanılması somut olayın koşullarına göre değerlendirilecek hususlardan olup bu durumun kuraldan kaynaklanmadığı açıktır.

28. Anılan Kanun'un genel gerekçesinde de belirtildiğı üzere ön inceleme aşamasının uyuşmazlığın esasının incelendiğı tahkikat aşamasındaki faaliyetlerin etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesine katkı sunduğı, tahkikat aşamasının ve uyuşmazlığın kısa sürede çözülmesi amacına hizmet ettiğı gözetildiğinde kural kapsamında ön inceleme duruşmasının ancak zorunlu hâllerde bir defaya mahsus olmak üzere ertelenmesine imkân tanınmasının kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında yargılama usulüne ilişkin olarak öngördüğü hususlardan olduğı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ön inceleme duruşmasının ancak zorunlu hâllerde bir defaya mahsus olarak ertelenmesine imkân tanıyan kuralın yargılama sürecinin uzamasına neden olacağı söylenemez.

29. Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa'nın 36., 141. ve 142. maddelerine aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir.

Kuralın Anayasa'nın 2. ve 5. maddelerine de aykırı olduğı ileri sürülmüş ise de bu bağlamda belirtilen hususların Anayasa'nın 36., 141. ve 142. maddeleri yönünden yapılan değerlendirmeler kapsamında ele alınmış olması nedeniyle Anayasa'nın 2. ve 5. maddeleri yönünden ayrıca bir inceleme yapılmasına gerek görülmemiştir.

Kuralın Anayasa'nın 10. maddesiyle ilgisi görülmemiştir.

IV. HÜKÜM

12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 140. maddesinin (4) numaralı fıkrasının ikinci cümlesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE 10/9/2025 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Kadir ÖZKAYA

Başkanvekili
Hasan Tahsin GÖKCAN

Başkanvekili
Basri BAĞCI

Üye
Engin YILDIRIM

Üye
Rıdvan GÜLEÇ

Üye
Recai AKYEL

Üye
Yusuf Şevki HAKYEMEZ

Üye
Yıldız SEFERİNOĞLU

Üye
Selahaddin MENTEŞ

Üye
İrfan FİDAN

Üye
Kenan YAŞAR

Üye
Muhterem İNCE

Üye
Yılmaz AKÇİL

Üye
Ömer ÇINAR